

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Λ΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

29-31 Μαΐου 2009

Πρακτικά

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2010

Ο ΤΟΜΟΣ ΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ
ΤΟΥ Α΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΤΥΠΩΝΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΓΕΝΙΚΗ ΧΟΡΗΓΙΑ
ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΝΟΥ

Λ΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

29-31 Μαΐου 2009

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΕΔΡΑ: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ : Β. Παπούλια
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ : Σ. Τρωιάνος
ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ : Α. Σταυρίδου-Ζαφράκα
ΤΑΜΙΑΣ : Θ. Κορρές
ΜΕΛΗ : Μ. Γρηγορίου-Ιωαννίδου
Κ. Πιτσάκης
Ε. Παπαγιάννη
Ι. Λεοντιάδης
Α. Γκουτζιουκώστας

Υπεύθυνοι έκδοσης Πρακτικών:

Αλκμήνη Σταυρίδου-Ζαφράκα
Θεόδωρος Κορρές
Φωτεινή Τολούδη

*Τα κείμενα αξιολογούνται από επιτροπή Κριτών και συνοδεύονται
από ξενόγλωσση μετάφραση.*

Ταχυδρομική Διεύθυνση: Σπουδαστήριο Βυζαντινής & Μεσαιωνικής Ιστορίας, Τμήμα
Ιστορίας & Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Α.Π.Θ., 54124, Θεσσαλονίκη. Τηλ./Φαξ: +30
2310 997224, 997440. E_mail: histsociety@hist.auth.gr

Copyright 2010: Ελληνική Ιστορική Εταιρεία

Σελιδοποίηση - Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία:
Εκδόσεις ΓΙΑΧΟΥΔΗ Θεσσαλονίκη
Κ.Μελνίκου 15 - Τηλ: 2310216779

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Λ΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

29-31 Μαΐου 2009

Π ρ α κ τ ι κ ά

Επιμέλεια έκδοσης: Φωτεινή Ι. Τολούδη

Θεσσαλονίκη 2010

Λ΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
29-31 Μαΐου 2009

Περιεχόμενα

Πρόγραμμα Συνεδρίου	11
Εισηγήσεις	17
Νίκος Γιαννακόπουλος <i>Οι σχέσεις της Ιστιαίας και της Καρύστου με τους Αντιγονίδες</i>	19
Ευάγγελος Χεκίμογλου <i>Παρατηρήσεις επί των βαπτιστικών ονομάτων των ορθοδόξων χριστιανών της Θεσσαλονίκης (15ος-19ος αιώνας)</i>	43
Στέφανος Κορδώσης <i>Μερικές παρατηρήσεις πάνω στην έννοια και στις διαστάσεις του ονόματος «Τούρκος- Τούρκοι, Τουρκικός». Μια ιστορικό-πολιτική διερεύνηση</i>	61
Κωνσταντίνος Σ. Παπανικολάου <i>Η ανάθεση της αρχηγίας της Φιλικής Εταιρείας. Ι. Καποδίστριας και Αλ. Υψηλάντης</i>	79
Ελευθέριος Λ. Βέτσιος <i>Το προξενείο της Βενετίας στην Πάτρα κατά τη διάρκεια του 18ου αιώνα: Δικαιοδοσία - Έσοδα και Έξοδα</i>	95
Νίκος Φ. Τόμπρος <i>Πατραϊκός Τύπος (1862-1915): Χαρακτηριστικά, ιδεολογία, πολιτικοί προσανατολισμοί</i>	113
Χρήστος Καρδαράς <i>Το κόμμα και ο τύπος του Θ. Δηλιγιάννη (1883-1905)</i>	133
Σοφία Ηλιάδου-Τάχου & Δόμνα Μιχαήλ <i>Συγκρότηση ταυτοτήτων την εποχή του εθνικισμού: Η περίπτωση των Βλάχων της Πελαγονίας</i>	151
Άννα Αγγελοπούλου <i>Παιδεία και εθνικό κίνημα στη Μακεδονία: Η περίπτωση του Kuzman Šarkarev (1834-1909)</i>	171

Φωτεινή Ι. Τολούδη <i>Η Βουλγαρία ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Νέα εκπαιδευτική πολιτική στην προσέγγιση της εθνικής της Ιστορίας</i>	189
Κλεονίκη Δρούγκα <i>Ιδεολογικές ζυμώσεις και συγκρούσεις φορέων Ελληνικής παιδείας όπως αποτυπώνονται στα Ελληνικά διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας και Παιδαγωγικής των μαθητών της Ανατολικής Θράκης (τέλη 19ου - αρχές 20ου αι.)</i>	201
Θεοδόσης Κυριακίδης <i>Η έριδα μεταξύ της κοινότητας Τραπεζούντας και της Μονής της Παναγίας Σουμελά για την τύχη της βιβλιοθήκης του Γεωργίου Υπομενά</i>	213
Ευριπίδης Π. Γεωργανόπουλος <i>Η προσπάθεια σύστασης Ελληνικής Μεραρχίας Καυκάσου το 1917 και οι λόγοι της αποτυχίας της</i>	227
Αντώνης Κλάψης <i>Ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος και το κίνημα της Μικρασιατικής Αμυνας</i>	251
Παρασκευή Γκόλια, Στέλλα Κασίδου & Συμεών Κώτσου <i>Γυναικείες αναπαραστάσεις στις καρτ-ποστάλ της Στρατιάς της Ανατολής</i>	265
Σωτηρία Βασιλείου <i>Η προσφυγική αποκατάσταση μέσα από την εφημερίδα «Φως» της Θεσσαλονίκης (1922-1930)</i>	283
Κυριάκος Στ. Χατζηκυριακίδης <i>Όψεις της σωματειακής οργάνωσης του Ποντιακού Ελληνισμού στην Ελλάδα. Το παράδειγμα του Συλλόγου «ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ-ΚΟΜΝΗΝΟΙ» Καλλιθέας Αττικής</i>	303
Κωνσταντίνος Σεχίδης – Ιωάννης Σκούρτης <i>Εβραϊκές εφημερίδες της Θεσσαλονίκης για την οικονομική κατάσταση των ομοθρήσκων τους (1928)</i>	315
Λευκοθέα Παπακώστα - Ιωάννης Σκούρτης <i>Η εβραϊκή «ελίτ» της δημοσιογραφίας και η γαλλική γλώσσα στη Θεσσαλονίκη του Μεσοπολέμου</i>	325

Βασίλης Α. Φούκας <i>Οι ιστορικές σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή Θεσσαλονίκης κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου: Πρόσωπα, προγράμματα, προτεραιότητες</i>	337
Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος <i>Μυθοπλασία και καβαφικός ιστορισμός</i>	359
Στυλιανός-Περικλής Καράβης <i>Σκιαγράφηση των αδυναμιών του ιταλικού παράγοντα στην Ελλάδα (1940- 1943)</i>	373
Κωστής Α. Τσιούμης <i>Το ζήτημα της ελληνομάθειας των μειονοτικών δασκάλων στη Θράκη: Όψεις διαχείρισης 1964-1967</i>	389

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ Λ΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
29-31 Μαΐου 2009**

Παρασκευή 29 Μαΐου 2009

Αίθουσα Τελετών Παλαιού Κτιρίου Φιλοσοφικής Σχολής Α.Π.Θ.

- 19:00 **Τελετή έναρξης**
19:15 Συζήτηση Στρογγυλής Τράπεζας
Νέα φάση του Μακεδονικού Ζητήματος
Εισηγητές: Μαρία Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Ομ. Καθ,
Σπυρίδων Σφέτας, Επ. Καθ.
Συντονίστρια: Βασιλική Παπούλια, Ομ. Καθ.

Σάββατο 30 Μαΐου 2009

Αίθουσα 112 Νέου Κτιρίου Φιλοσοφικής Σχολής

- 09:00 **Γενική Συνέλευση**
10:00 **Διάλειμμα**
10:30 **Ε. Πανέλη**, Μια νέα προσπάθεια ερμηνείας και εικονογραφικής προσέγγισης παραστάσεων εντοίχιας ζωγραφικής από ταφικά μνημεία της Θεσσαλονίκης.
10:45 **Π. Ανδρούδης**, Το επιλιμένιο οχυρό (Μπούρτζι) της Καρύστου: Ιστορικές και αρχαιολογικές μαρτυρίες.
11:00 **Ν. Γεωργιάδης**, Θησαυροί παλαιολόγειων νομισμάτων. Ιστορική και αρχαιολογική προσέγγιση.
11:15 **I. Mircea**, Πρόταση ιστορικής ερμηνείας των καλλιτεχνικών σχέσεων της Μολδαβίας με το Εργαστήριο της Καστοριάς κατά το πρώτο μισό του 15ου αιώνα.
11:30 **Μ. Βαρβούνης**, Το βατοπεδινό μετόχι της Σάμου (19ος - 20ος αιώνας).
11:45 **Συζήτηση**
12:00 **Διάλειμμα**

- 12:15 **Σ. Κορδώσης**, Η έννοια και οι διαστάσεις του ονόματος "Τούρκος-Τούρκοι, τουρκικός".
- 12:30 **Ε. Χεκίμογλου**, Παρατηρήσεις περί των βαπτιστικών ονομάτων των χριστιανών της Θεσσαλονίκης, 15ος-19ος αιώνας
- 12:45 **Β. Πλάτης**, "Έργα και ημέρες" γενιτσάρων και ατάκτων στη Θεσσαλονίκη του 18ου αιώνα.
- 13:00 **Α. Γρηγορίου**, Ο γιατρός, εξερευνητής και εθνογράφος Παναγιώτης Ποταγός και η διαμονή του στη Θεσσαλονίκη (1873-1875).
- 13:15 **Ι. Βάμβακίδου, Π. Γκόλια και Ε. Τραϊανού**, Νεότερη ελληνική ιστορία. Μελέτη αρχαιικού υλικού: απογραφή πληθυσμού "Εν Ξάνθη την 22 Οκτωβρίου 1877".
- 13:30 **Συζήτηση**

Αίθουσα 101 Νέου Κτιρίου Φιλοσοφικής Σχολής

- 10:30 **Ν. Γιαννακόπουλος**, Οι σχέσεις της Ιστιαίας και της Καρύστου με τον οίκο των Αντιγονιδών.
- 10:45 **Λ. Μισίου**. Η σημασία του όρου "τύραννος" στις πηγές της πρωτοβυζαντινής περιόδου.
- 11:00 **Γ. Λεβενιώτης**, Από το obsequium στο Οψίκιον: Το πρόβλημα της σημασιολογικής εξέλιξης ενός τεχνικού όρου.
- 11:15 **Α. Γκουτζιουκώστας**, Προβλήματα και παρατηρήσεις για τον βικάριο και τον πραιίτωρα Θράκης.
- 11:30 **Ε. Αμοιρίδου**, Ιδιάζουσες αναδείξεις πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως (ε'-ι' αιώνα).
- 11:45 **Συζήτηση**
- 12:00 **Διάλειμμα**
- 12:15 **Β. Κόκκορη**. *Εάν ιδη ο βασιλεύς...*: Βασιλικά όνειρα στο ονειροκριτικόν του Αχμέτ.
- 12:30 **Η. Ευαγγέλου**, Το κίνημα του ησυχασμού ως παράγοντας προσέγγισης του ελληνικού και του νοτιοσλαβικού κόσμου ενόψει της οθωμανικής επέλασης τον 14ο αιώνα.
- 12:45 **Γ. Παναγόπουλος**, Δύο ανέκδοτοι Λόγοι Δημητρίου του Χρυσολωρά. Πρόδρομη ανακοίνωση.
- 13:00 **Θ. Ζαμπάκη**, Η επίθεση των αραβικών στρατευμάτων στους Μοθούς (629 μ.Χ.): Μια επανεκτίμηση των πηγών.

- 13:15 **Η. Γιαννάκης**, Η κατάληψη της Δαμασκού από τους Άραβες (635/637 μ.Χ.): Προβλήματα των αραβικών πηγών.
- 13:30 **Μ. Μπαντάουι**, Η πολιτική ορολογία της δεκαετίας 622-632 μ.Χ.
- 13:45 **Συζήτηση**

Σάββατο Απόγευμα

Αίθουσα 112 Νέου Κτιρίου Φιλοσοφικής Σχολής

- 18:00 **Α. Αγγελοπούλου**, Παιδεία και εθνικό κίνημα στη Μακεδονία: Η περίπτωση του Kuzman Sharকারেন (1834-1909).
- 18:15 **Σ. Ηλιάδου-Τάχου και Δ. Μιχαήλ**, Συγκρότηση ταυτοτήτων την εποχή του εθνικισμού: Η περίπτωση των Βλάχων της Πελαγονίας.
- 18:30 **Α. Καλέσης**, Οι βορειότερες νησίδες του μακεδονικού ελληνισμού. Από την επιστολογραφία του επισκόπου Δεβρών και Βελεσσών Παρθενίου (1908-1909).
- 18:45 **Μ. Κοτζάμπαση**, Βούλγαροι και Βουλγαρία στη διπλωματική αλληλογραφία των Ελλήνων προξένων (τέλη 19ου - αρχές 20ου αιώνα).
- 19:00 **Φ. Τολούδη**, Η Βουλγαρία ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Νέα εκπαιδευτική πολιτική στην προσέγγιση της εθνικής της Ιστορίας.
- 19:15 **Συζήτηση**

Αίθουσα 101 Νέου Κτιρίου Φιλοσοφικής Σχολής

- 18:00 **Ε. Βέτσιος**, Έσοδα και έξοδα του προξενείου της Βενετίας στην Πάτρα κατά τη διάρκεια του 18ου αιώνα.
- 18:15 **Ν. Τόμπρος**, Ιδεολογία και χαρακτηριστικά του πατριώτικου Τύπου (1862-1915).
- 18:30 **Χ. Καρδάρης**, Το κόμμα και ο τύπος του Θ. Δηλιγιάννη (1879-1905).
- 18:45 **Β. Μήλιος**, Η πόλη των Γιαννιτσών κατά την τουρκοκρατία. Ο αστικός χαρακτήρας του οικισμού, οι υποδομές, η οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων.
- 19:00 **Α-Μ. Τσέτλακα**, Οι επιπτώσεις του Τανζιμάτ στις χριστιανικές κοινότητες της Δυτικής Μακεδονίας (β' μισό του 19ου αιώνα), μέσα από το ανέκδοτο αρχείο του Τσοτυλιώτη εμπόρου Κωνσταντίνου Ζησόπουλου.
- 19:15 **Συζήτηση**

Κυριακή 31 Μαΐου 2009*Αίθουσα 112 Νέου Κτιρίου Φιλοσοφικής Σχολής*

- 9:30 **Κ. Παπανικολάου**, Η ανάθεση της αρχηγίας της Φιλικής Εταιρείας: Ι. Καποδίστριας και Αλ. Υψηλάντης.
- 9:45 **Γ. Χαλκιάς**, Η κοινωνική προσφορά των μοναστηριών του Αγίου Ορους στο νησί της Θάσου κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας.
- 10:00 **Ι. Μπουνόβας**, Τα ωρολόγια προγράμματα της Αστικής Σχολής Βελβε-ντού Κοζάνης την τελευταία περίοδο της τουρκοκρατίας 1899-1912.
- 10:15 **Ε. Κατσάρας**, Η θέση της Μακεδονίας στις διαπραγματεύσεις της Βαλ-κανικής Συμμαχίας του 1912.
- 10:30 **Σ. Κεκρίδης**, Η κατάρρευση του Μαυροβουνίου και το τέλος της ελλη-νικής διπλωματικής εκπροσώπησης (1916).
- 10:45 **Συζήτηση**
- 11:00 **Διάλειμμα**
- 11:30 **Κ. Δρούγκα**, Ιδεολογικές ζυμώσεις και συγκρούσεις που ανιχνεύονται στα διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας και στα έργα Παιδαγωγικής των Ελλή-νων μαθητών της Ανατολικής Θράκης (τέλη 19ου - αρχές 20ου αιώνα).
- 11:45 **Τ. Κωτόπουλος**, Μυθοπλασία και καβαφικός ιστορισμός.
- 12:00 **Β. Φούκας**, Οι ιστορικές σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή Θεσσαλονίκης κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου: Πρόσωπα, προγράμματα, προτε-ραιότητες.
- 12:15 **Κ. Τσιούμης**, Το ζήτημα της ελληνομάθειας των μειονοτικών δασκάλων στη Θράκη: Όψεις διαχείρισης 1964-1967.
- 12:30 **Σ-Π. Καράβης**, Σκιαγράφηση των αδυναμιών του ιταλικού παράγοντα στην Ελλάδα (1940-1943).
- 12:45 **Συζήτηση**
- 13:00 **Κλείσιμο Συνεδρίου**

Αίθουσα 101 Νέου Κτιρίου Φιλοσοφικής Σχολής

- 09:30 **Θ. Κυριακίδης**, Η έριδα μεταξύ της κοινότητας Τραπεζούντας και της Μονής της Παναγίας Σουμελά για την τύχη της βιβλιοθήκης του Γεωργί-ου Υπόμενα.

-
- 09:45 **Α. Καστρινάκης**, Το Βιλαέτι Τραπεζούντας υπό το πρίσμα εσωτερικών κρίσεων και διεθνών εξελίξεων τη δεκαετία του 1870.
- 10:00 **Ε. Γεωργανόπουλος**, Η προσπάθεια σύστασης Ελληνικής Μεραρχίας Καυκάσου το 1917 και οι λόγοι της αποτυχίας της.
- 10:15 **Α. Κλάψης**, Ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος και το κίνημα της Μικρασιατικής Αμυνας.
- 10:30 **Π. Γκόλια, Σ. Κασίδου και Σ. Κώτσου**, Γυναικείες αναπαραστάσεις στις καρτ-ποστάλ της Στρατιάς της Ανατολής.
- 10:45 **Συζήτηση**
- 11:00 **Διάλειμμα**
- 11:30 **Σ. Βασιλείου**, Η προσφυγική εγκατάσταση μέσα από την εφημερίδα Φως της Θεσσαλονίκης (1922-1930).
- 11:45 **Κ. Χατζηκυριακίδης**, Όψεις της σωματειακής οργάνωσης του Ποντιακού Ελληνισμού στην Ελλάδα. Το παράδειγμα του Συλλόγου "Αργοναύται-Κομνηνοί" Καλλιθέας Αττικής.
- 12:00 **Α. Παπακώστα και Ι. Σκούρτης**, Εβραϊκή "ελίτ" και γαλλική γλώσσα στη Θεσσαλονίκη του Μεσοπολέμου.
- 12:15 **Θ. Τσιρώνης**, Η πολιτική γελοιογραφία στην υπηρεσία της ελληνικής εθνικοσοσιαλιστικής προπαγάνδας κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου.
- 12:30 **Κ. Σεχίδης και Ι. Σκούρτης**, Η δυσχερής οικονομική κατάσταση των Εβραίων της Θεσσαλονίκης μέσα από τον ομόθρησκο Τύπο τους (1928)
- 12:45 **Συζήτηση**

Οι βυζαντινολογικές ανακοινώσεις δημοσιεύονται στο περιοδικό "Βυζαντιακά"

Εισηγήσεις

Ελευθέριος Λ. Βέτσιος

*Το προξενείο της Βενετίας στην Πάτρα κατά τη διάρκεια
του 18^{ου} αιώνα: Δικαιοδοσία - Έσοδα και Έξοδα*

Η Βενετία καθ' όλη τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα βρισκόταν σε πορεία παρακμής, με εξασθενημένη οικονομική και πολιτική παρουσία στον ευρωπαϊκό χώρο, η οποία είχε αρχίσει να γίνεται ορατή από τον προηγούμενο αιώνα. Εντούτοις παρά την πολιτική παρακμή της η Γαληνότατη Δημοκρατία του Αγίου Μάρκου σε μια τελευταία προσπάθεια οικονομικής ανάκαμψης, επιχείρησε μια ενεργητική παρουσία στο Λεβάντε. Στα πλαίσια λοιπόν μιας πολιτικής όχι πια επιθετικής, όπως στο παρελθόν, εφόσον η βενετική Δημοκρατία στερούνταν της δυνατότητας να επιβάλει τους κανόνες της, στράφηκε στη δημιουργία προξενείων με σκοπό τη διατήρηση της εμπορικής της δύναμης στην Ανατολική Μεσόγειο¹.

Η δυτική Ελλάδα με τα λιμάνια της αποτελούσε πάντοτε ζωτικό χώρο για τη Βενετία. Η πόλη των Πατρών λόγω της προνομιούχου γεωγραφικής θέσης της σε σχέση με τα υπόλοιπα λιμάνια της Πελοποννήσου, εξαιτίας της γειννιάσής της με τα Επτάνησα και τον ανοικτό χώρο της Μεσογείου, υπήρξε από παλαιά νευραλγικός εμπορικός κόμβος, επειδή εκεί συσσωρευόταν ο γεωργικός και κτηνοτροφικός πλούτος της Πελοποννήσου και μέσω αυτής διοχετευόταν στις αγορές της Δύσης². Αξιολογώντας λοιπόν τη σημαντική εμπορική θέση της πόλης η Βενετία στράφηκε στη δημιουργία προξενείου στην Πάτρα, με σκοπό την προάσπιση των εμπορικών της συμφερόντων στην περιοχή. Η ίδρυση προξενείου στην Πάτρα πρέπει να συσχετισθεί με τη συνθήκη του Passarowitz (1718), που παρείχε τη δυνατότητα στη Βενετία τέτοιων οικονομικών ανοιγμάτων. Έτσι με πρώτο Βενετό επιτετραμένο τον Α. Bianchi αρχίζει στην Πάτρα μια αδιάλειπτη σειρά προξένων Βενετών ή Ελλήνων που είχαν αποκτήσει τη βενετική υπηκοότητα³. Η συνεχής παρουσία αυτών των εκπροσώπων της Γαληνό-

1 Για την παρουσία Βενετών εμπορικών προξένων στον ελλαδικό χώρο βλ. Μ. Οικονόμου, *Ο θεσμός του προξένου των Ελλήνων εμπόρων κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας – Το εμπόριο του Αρχιπελάγους και το ελληνικό προξενείο της Βενετίας*, (αν. διδ. διατρ.), τ. 3, Αθήνα 1990, σ. 6-9.

2 Βλ. Β. J. Slot, «Αι Πάτραν και οι οικονομικαί επαφαί των με την δυτικήν Ευρώπην», Πρακτικά Β' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, Εν Αθήναις 1981-82, τ. 3, σ. 265-272' Μ. Wagstaff and E. Frangakis-Syrett, "The port of Patra in the Second Ottoman Period. Economy, demography and settlements c. 1700-1830", *Revue du Monde Musulman et de la Mediterranee*, Aix en Provence, 66 (1992-94), σ. 79-94.

3 Για τους προξένους που υπηρέτησαν στο προξενείο της Βενετίας στην Πάτρα βλ. περισσότερα Α.Σ.Υ., Cinque Savi alla Mercanzia, Lettere dei Consoli Patrasso : b. 728, 1720-1764 και b. 729, 1765-1794' Κ. Σάθας, *Ειδήσεις τινές περί εμπορίου και φορολογίας εν Ελλάδι επί Τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1977 (ανατύπωση από το άρθρο με τίτλο: «Το ελληνικόν εμπορικόν ναυτικόν του Μεσολογγίου κατά τας εκθέσεις των προξένων της Ενετικής Δημοκρατίας», *Οικονομική Επιθεώρησις*, Δεκ. 1878 και Ιαν. 1879, σ. 433-450,

τατης Δημοκρατίας ως το 1797, την εποχή δηλαδή της κατάκτησής της από τον Ναπολέοντα και της οριστικής πτώσης της, αποδεικνύει και τις αυξημένες εμπορικές σχέσεις Βενετίας και Πάτρας καθ' όλη τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα. Αυτές οι σχέσεις δηλώνονται και από τα έγγραφα-αναφορές των προξένων προς τους προϊσταμένους τους στη Βενετία, τους Cinque Savi alla Mercanzia, που επέβλεπαν τα θέματα του βενετικού εμπορίου. Στις προξενικές αυτές αναφορές δίνονται σημαντικές πληροφορίες για διάφορα θέματα που απασχολούσαν το προξενείο (είδη εμπορευμάτων, όρους διακίνησής τους, έσοδα και έξοδα του προξενείου, κίνδυνοι του εμπορίου κ.ά.) και γι' αυτό είναι μια σοβαρή ένδειξη των εμπορικών σχέσεων των δύο πόλεων.

Το βενετικό προξενείο της Πάτρας σύμφωνα με αρχαιακά έγγραφα του 18^{ου} αιώνα είχε δικαιοδοσία σε μια έκταση πολλών τετραγωνικών χιλιομέτρων, από την Πάτρα μέχρι την Κόρινθο και Χαλκίδα ανατολικά και μέχρι τον ποταμό Αλφειό (βενετσιάνικο Arfios) και τη Μεθώνη νότια. Στα βόρεια η δικαιοδοσία του προξενείου περιλάμβανε ένα μεγάλο τμήμα της Ρούμελης, από τον Ισθμό της Κορίνθου μέχρι και την Άρτα. Στην εποπτεία του προξενείου υπάγονταν μεταξύ των άλλων το λιμάνι της Κυλλήνης (βενετσιάνικο Chiarenza ή φραγκικό Clarenze), όπου δέσποζε το φρούριο Χλεμούτσι (βενετσιάνικο Castel Tornese, φραγκικό Clermont)⁴, ο Πύργος, το Κατάκολο (το βυζαντινό Ποντικόκαστρο, βενετσιάνικο Belveder και φραγκικό Beauvoir), το Μεσολόγγι, τα Σάλωνα, ο Αστακός (Dragomestre), η Ναύπακτος, η Θήβα και η Λιβαδειά⁵. Το προξενείο λειτουργικά επεκτεινόταν και στο εσωτερικό του πελοποννησιακού χώρου και αυτό φαίνεται και από τη μεταφορά προϊόντων από τις άλλες πελοποννησιακές πόλεις στην Πάτρα, για να διαμετακομισθούν στη Βενετία. Επίσης οι διάσπαρτες στην Πελοπόννησο εμποροπανηγύρεις, όπου συναλλάσσονταν οι Βενετοί με τους Πελοποννήσιους εμπόρους είναι μια απόδειξη της συμμετοχής της ενδοχώρας στην εμπορική κίνηση της πόλης. Πρέπει να τονιστεί πάντως ότι τα όρια του προξενείου της Πάτρας ήταν ευμετάβλητα κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα, καθώς οι φιλοδοξίες και τα συμφέροντα των διάφορων προξενικών αρχόντων της Βενετί-

486-518) Σ. Θωμόπουλος, *Ιστορία της πόλεως Πατρών από των αρχαιότατων χρόνων μέχρι του 1821*, (Έκδοση τέταρτη στη δημοτική γλώσσα και με βάση τα χειρόγραφα του συγγραφέα – Επιμέλεια: Β. Κ. Λάζαρη), τ. 2, Πάτρα 1999, σ. 275-296.

4 Για το Χλεμούτσι βλ. περισσότερα Φ. Πουκεβίλ, *Ταξίδι στην Ελλάδα – Πελοπόννησος*, Αθήνα 1995, σσ. 184-185· *Η Πελοπόννησος, Χαρτογραφία και Ιστορία 16^{ος} – 18^{ος} αιώνας*, Αρχείο Χαρτογραφίας του Ελληνικού χώρου, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας 2006, σ. 148.

5 Βλ. Παράρτημα Έγγραφο 2. A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Seconda Serie, b. 31, φάκ. 250, Parte Seconda, 5 Ιουλίου 1727. Κ. Σάθας, ό.π., σ. 6, 17-19· Μ. Οικονόμου, ό.π., σ. 184· Χ. Παπακόστα, «Οι εμπορικοί πρόξενοι στη Δυτική Στερεά και Ήπειρο – Το βενετικό προξενείο της Άρτας (1720-1797)», *Θησαυρίσματα* 32 (2002), σ. 256, 261-262.

ας στην Πελοπόννησο και τη Ρούμελη δημιουργούσαν πρόσθετες δυσχέρειες στον ακριβή προσδιορισμό των ορίων ενός προξενείου. Αυτονόητο είναι ότι οι προξενικοί άρχοντες ήθελαν την προσάρτηση μεγαλύτερων περιοχών στη δικαιοδοσία τους, για να καρπώνονται περισσότερα προξενικά δικαιώματα⁶.

Το προξενείο της Πάτρας επέπτευε τη μεγάλη αυτή περιοχή με τρία κυρίως υποπροξενεία που είχε στη δικαιοδοσία του, του Μεσολογγίου, του Αστακού και της Άρτας. Κατά χρονικά διαστήματα ιδρύθηκαν υποπροξενεία στη Γαστούνη, την Κυπαρισσία και τη Ναύπακτο⁷. Άλλωστε στη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα σε όποια μέρη δεν υπήρχε ικανοποιητική εμπορική κίνηση, ώστε να εξασφαλίζονται επαρκή έσοδα από τα προξενικά δικαιώματα, η βενετική πολιτική δεν επέτρεπε την αποστολή προξένου, αλλά δινόταν ο τίτλος του υποπρόξενου της Βενετικής Δημοκρατίας σε κάποιον Έλληνα Οθωμανό υπήκοο, σε Επτανήσιο ή σε κάποιον πρόξενο άλλου κράτους που είχε δίπλωμα προστασίας από τους Τούρκους⁸.

Τα κυριότερα έσοδα του βενετικού προξενείου της Πάτρας ήταν τα προξενικά δικαιώματα, οι διάφοροι δηλαδή δασμοί που πληρώνονταν από τους Βενετούς εμπόρους στις βενετικές προξενικές αρχές της Πάτρας. Τα δικαιώματα αυτά καθορίστηκαν για πρώτη φορά με το διάταγμα της Γερουσίας στις 2 Μαρτίου 1719 και προορίζονταν για την κάλυψη των εξόδων του προξενείου⁹. Παράλληλα, το διάταγμα της Γερουσίας που καθόριζε το ύψος των βενετικών προξενικών δικαιωμάτων λειτουργούσε σα συμβόλαιο, ώστε ο πρόξενος, ως ένα από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη, να συμφωνεί ότι τα δικαιώματά του δε θα επεκτεινόταν χωρίς τη συγκατάθεση και την άδεια των βενετικών αρχών. Οι πρόξενοι της Πάτρας δεν μισθοδοτούνταν από το βενετικό δημόσιο και οι πρόσοδοι από τα προξενικά δικαιώματα αποτελούσαν το μόνο εισόδημά τους¹⁰.

6 Βλ. Παράρτημα Έγγραφο 1. Την περίοδο 1722-1726 υπήρξε διαμάχη του προξένου της Ναυπάκτου και Άρτας Γ. Κουμάνου με τους προξένους της Βενετίας στην Πάτρα για τον καθορισμό των ορίων των δύο προξενείων, A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Seconda Serie, Consoli Veneti in Levante, b. 31, Quaderno 250, χ.α., Δεκέμβριος 1722, 15 Μαρτίου 1723· Κ. Σάθας, *ό.π.*, σ. 18-19.

7 Βλ. Παράρτημα Έγγραφο 1,2· Κ. Σάθας, *ό.π.*, σ. 6-9· Χ. Παπακώστα, *ό.π.* σ. 256, 264. Η Ναύπακτος υπήρξε για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα του 18^{ου} αιώνα έδρα βενετικού προξενείου.

8 Βλ. Χ. Παπακώστα, *ό.π.*, σ. 253· Ε. Βέτσιος, *Η διπλωματική και οικονομική παρουσία των Βενετών στην περιοχή της Άρτας κατά τον 18^ο αιώνα*, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 58-63.

9 Βλ. Παράρτημα Έγγραφο 2· A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Consoli e Viceconsoli in genere, b. 21 – Seconda Serie, Consoli Veneti in Levante, b. 31, Quaderno 250, χ. α., τμήμα β', 2 Μαρτίου 1719.

10 A.S.V., Senato Mar, reg. 185, φφ. 29v-30r - Cinque Savi alla Mercanzia, Prima Serie, b. 771, έγγραφο με τίτλο «Nota de Salari fissati dall ex Senato ai Veneti Consolati negli esteri Porti» χωρίς χρονική ένδειξη. Πρβ. Κ. Σάθας, *ό.π.*, σ. 7· Ε. Μοιάτσος, «Το βενετικόν προξενείον Κρήτης επί Τουρκοκρατίας», *Θησαυρίσματα* 6 (1969), σ. 239· Χ. Παπακώστα, *ό.π.*, σ. 277.

Σπουδαιότερο από τα προξενικά δικαιώματα ήταν το *cot(t)imo*¹¹. Αποτελούσε τον βασικότερο και τακτικότερο δασμό που απαιτούσαν τα κράτη που είχαν συστήσει προξενεία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, για να παρέχουν ως αντιστάθμισμα προστασία στα εμπορικά πλοία των υπηκόων τους. Με το *cotimo* καθοριζόταν ένα ποσοστό 1%, χωρίς καμιά επιπλέον αύξηση ή μείωσή του, στα εμπορεύματα τόσο των Βενετών υπηκόων όσο και των ξένων που διακινούνταν με βενετικά πλοία στα λιμάνια και τις σκάλες της δικαιοδοσίας του προξενείου¹². Για μερικά, πάντως, προϊόντα όπως το μετάξι, ο λιναρόσπορος, το κεριό και τα φάρμακα το προξενικό δικαίωμα που κατέβαλλαν οι εξαγωγείς είχε διαφορετική ταρίφα. Έτσι, για κάθε δέμα μεταξιού που περιείχε 100 έως 120 οκάδες, απαιτούνταν δύο γρόσια (ή πιάστρα) και για κάθε δέμα που περιείχε 50 έως 60 οκάδες απαιτούνταν 1 γρόσι, για κάθε σάκο λιναρόσπορου 1 ½ γρόσι, για κάθε σάκο κεριού 50 παράδες (1 γρόσι=40 παράδες), για κάθε σάκο κόμμεως 1 γρόσι και για κάθε σάκο κηκιδίων 30 παράδες¹³. Το *cotimo* αποτέλεσε το επίσημο και βασικό έσοδο των βενετικών προξενικών αρχών της Πάτρας σ' όλη τη διάρκεια της ζωής του προξενείου. Είναι βέβαια αυτονόητο ότι όσο μεγαλύτερος ήταν ο όγκος και η αξία των διακινούμενων προϊόντων, τόσο υψηλότερα ήταν και τα έσοδα των προξένων.

Ο πρόξενος απαγορευόταν να αυθαιρετεί όσον αφορά την είσπραξη του *cotimo*, επειδή πρόθεση των βενετικών αρχών ήταν να υπάρχει δίκαιη αντιμετώπιση όλων των εμπόρων, Βενετών υπηκόων ή ξένων, στα πλαίσια της ανοικτής πολιτικής της Γαληνότατης Δημοκρατίας, που υποστήριζε βέβαια τα βενετικά συμφέροντα. Αν κάποια φορά διαπιστωνόταν ψεύτικη δήλωση της αξίας του εμπορεύματος, ο πρόξενος δικαιούνταν να επιβάλλει πρόστιμο. Ο πρόξενος μπορούσε, επίσης, να απαιτήσει την καταβολή διπλού *cotimo* μετά την αποκάλυψη της παράβασης και να μην προσφέρει

11 A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Consoli e viceconsoli in genere, b. 21, Articolo della Pace No 25. Βλ. επίσης G. Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*, σ. 204 : «Imposizione che i Consoli delle scale del Levante mettono sui vascelli, d' un tanto per cento». Βλ. επίσης για το *cot(t)imo* Β. Κρεμμυδάς, *Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18^ο αιώνα (1715-1792) – Με βάση τα Γαλλικά αρχεία*, Αθήνα 1972, σ. 72-73· Ν. Σβορώνος, *Το εμπόριο της Θεσσαλονίκης τον 18^ο αιώνα*, Αθήνα 1996, σ. 92· Μ. Αθανασιάδου, *Εμπορικές σχέσεις Θεσσαλονίκης – Βενετίας κατά τον 18^ο αιώνα*, *Κατερίνη 2006*, σ.73-75· Ε. Βέτσιος, *ό.π.*, σ. 103-105.

12 Βλ. Παράρτημα Έγγραφο 1,2. A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Prima Serie, b. 771, Suppliche per ottenere consoliati, έγγραφο σε φάκελο που επιγράφεται «Emolumento ai consoli» - Senato Mar, reg. 185, φφ. 29v-30r -Lettere dei Consoli, Patrasso 1720-1764, b. 729, 12 Απριλίου 1784. Για τα προξενικά δικαιώματα επίσης βλ. Κ. Σάθας, *ό.π.*, σ. 20, 24· Σ. Λάμπρος, «Το εν Θεσσαλονίκη βενετικών προξενείον και το μετά της Μακεδονίας εμπόριον των Βενετών», *Νέος Ελληνομήμων* 8 (1911), σ. 210· Ε. Βέτσιος, *ό.π.*, σ.102-117.

13 Βλ. Κ. Σάθας, *ό.π.*, σ. 24. Πρβ. Μ. Αθανασιάδου, *ό.π.*, σ. 75-76.

καμιά διευκόλυνση για τη διάθεση των προϊόντων¹⁴.

Άλλο προξενικό δικαίωμα ήταν το ancoraggio, το δικαίωμα δηλαδή του αγκυροβολήματος των βενετικών πλοίων στο λιμάνι¹⁵. το ancoraggio εισπραττόταν κατά τον απόπλου τους. Αρχικά το ancoraggio ήταν 300 άσπρα (2½ γρόσια) και υπήρχε ειδικός όρος στη συνθήκη του Passarowitz, που το επέβαλε με το άρθρο 25, χωρίς μάλιστα να κάνει διάκριση σε μικρά και μεγάλα πλοία, που μετέφεραν φορτίο ή όχι¹⁶. Το ύψος του ancoraggio, όμως, καθορίστηκε τελικά ανάλογα με το είδος και τη χωρητικότητα του πλοίου¹⁷. Έτσι, στο προξενείο της Πάτρας γνωρίζουμε ότι, λίγο χρονικό διάστημα μετά την υπογραφή της συνθήκης του Passarowitz, το ancoraggio για τις μαρσιλιάνες ήταν 5½ βενετικές λίρες (ισοδυναμούσαν με το ένα πέμπτο του τσεκινιού), οι ταρτάνες και οι λόνδρες πλήρωναν μισό βενετικό δουκάτο και τα μικρότερα πλοία από 26 μέχρι 27 σολδία¹⁸. Στα 1735 πληροφορούμαστε ότι το ancoraggio στις σκάλες της δικαιοδοσίας του προξενείου της Πάτρας ήταν 2 περίπου φλωρία για τις ταρτάνες, 4 για τις μαρσιλιάνες, ενώ για τα μεγαλύτερα πλοία (bastimenti grossi) ήταν 6 φλωρία¹⁹. Ο πλοίαρχοι συνήθως πλήρωναν τοις μετρητοίς, όταν όμως δεν είχαν ρευστό στα χέρια τους, εξέδιδαν συναλλαγματικές, τις οποίες ο πρόξενος τις εξαργύρωνε στη Βενετία ή σε άλλες εμπορικές πόλεις και κυρίως στην Αθήνα. Γενικά το ancoraggio αυξομειώθηκε πολλές φορές κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα, και μάλιστα διέφερε,

14 Μ. Αθανασιάδου, *ό.π.*, σ. 74.

15 Για το ancoraggio βλ. επίσης Ν. Σβορώνος, *ό.π.*, σ. 95· Μ. Αθανασιάδου, *ό.π.*, σ. 76-77· Ε. Βέτσιος, *ό.π.*, σ. 105-106.

16 A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Consoli e Viceconsoli in genere, b. 21, Articolo della Pace n° 25 - Consoli Veneti in Levante, Rodi - Soria, b. 32, 24 Μαΐου 1724. Βλ. επίσης Δ. Χατζόπουλος, *Ο τελευταίος Βενετο-Οθωμανικός πόλεμος 1714-1718*, Αθήνα 2002 - Μετάφραση από τη γαλλική του πρωτοτύπου με τίτλο: *La dernière guerre entre la République de Venise et l' Empire Ottoman (1714-1718)*, Montréal, Centre d' Études Helléniques - Collège Dawson, 1999², σ. 479.

17 Βλ. Παράρτημα Έγγραφο 1· A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, *Lettere dei Consoli*, Patraso 1765-1794, b. 729, 30 Μαΐου 1789.

18 Βλ. Κ. Σάθας, *ό.π.*, σ. 7· Β. Κρεμμυδάς, *ό.π.*, σ. 73. Για τους τύπους των караβιών που κυκλοφορούσαν τον 18^ο αιώνα στο χώρο της Μεσογείου βλ. Τ. Κωνσταντινίδης, *Καράβια, Καπετάνιοι & Συντροφοναύται 1800-1830*, Αθήνα 1954· Α. Τζαμτζής, «Ναυτικοί, Καράβια, Λιμάνια», στο: *Ελληνική Εμπορική Ναυτιλία (1453-1850)*, Αθήνα 1972, σ. 57-178.

19 Βλ. Κ. Σάθας, *ό.π.*, σ. 20. Για τη νομισματική πολυμορφία στην Οθωμανική αυτοκρατορία βλ. Ν. Σβορώνος, «Η νομισματική κυκλοφορία στην Τουρκοκρατία, εικόνα εξαρτημένης οικονομίας», *Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης* 19, (1980), σσ. 301-313· Ε. Λιάτα, *Φλωρία δεκατέσσερα στένονν γρόσια σαράντα - Η κυκλοφορία των νομισμάτων στον ελληνικό χώρο, 15^{ος} - 19^{ος} αι.*, Αθήνα 1996· η ίδια, «Νομισματικά 'παράδοξα' των Ιονίων νησιών κατά τη Βενετοκρατία», *Πρακτικά Ζ' Πανιωνίου Συνεδρίου* (Λευκάδα, 26-30 Μαΐου 2002), τ. 2, Αθήνα 2004, σ. 547-565.

όπως προαναφέρθηκε, ανάλογα με το είδος και τη χωρητικότητα των πλοίων²⁰.

Επιπρόσθετα αναφέρεται ότι στα 1793 τα προξενικά δικαιώματα από τα εμπορεύματα που διακινούνταν μεταξύ Πάτρας και Κεφαλονιάς ανέρχονταν σε 300 περίπου πιάστρες, ποσό το οποίο εισέπραττε από τους Επτανήσιους εμπόρους αντιπρόσωπος του προξένου στο Ιόνιο νησί. Ακόμη από το εμπόριο των Rochesi, που φόρτωναν τυριά στις σκάλες της Θήβας και της Κορίνθου κατά το μήνα Μάρτιο, το προξενείο εξοικονομούσε ένα εισόδημα 280 πιαστών, ενώ το εμπόριο σταφίδας των ιδίων κατά τον μήνα Αύγουστο απέδιδε εισόδημα τριακοσίων πιαστών. Τέλος, από τα καράβια που προσορμίζονταν στις σκάλες του κόλπου της Ναυπάκτου ο πρόξενος αποκόμιζε εισόδημα τριακοσίων πιαστών το χρόνο²¹.

Γενικά η είσπραξη των προξενικών δικαιωμάτων παρουσίαζε ιδιαίτερες δυσκολίες, αν κρίνουμε από τα συνεχή παράπονα των προξενικών αρχών και τις επιστημάνσεις τους για λήψη αυστηρότερων μέτρων από τις βενετικές αρχές. Η απώλεια εσόδων από τα προξενικά δικαιώματα προκαλούσε μεγάλες οικονομικές δυσχέρειες στις προξενικές αρχές της Πάτρας, όσο και αν οι ίδιες ήθελαν να τις εμφανίζουν ακόμη μεγαλύτερες. Έτσι οι πρόξενοι συχνά εξέφραζαν την πικρία τους, επειδή οι καπετάνιοι των βενετικών πλοίων δε σκέπτονταν τι όφειλαν στις προξενικές αρχές της περιοχής, οι οποίες υποβάλλονταν σε τόσες δαπάνες και κόπους, για να εξασφαλίσουν την ελευθερία του εμπορίου και να διατηρήσουν την καλή φήμη της Γαληνότατης Δημοκρατίας²².

Επιπλέον σημαντική ενίσχυση στα έσοδα του προξενείου ήταν η συνεισφορά των υποπρόξενων που βρίσκονταν στη δικαιοδοσία του προξένου της Πάτρας. Οι υποπρόξενοι κατέβαλλαν ένα μέρος από το ετήσιο συνολικό ποσό των προξενικών δικαιωμάτων που εισέπρατταν στον πρόξενο της Πάτρας. Το ποσό που δικαιούνταν ο πρόξενος δεν στελνόταν σε τακτά διαστήματα, αλλά δεν έπρεπε να παραλείπεται η αποστολή του, όπως και των αποδείξεων με τα εμπορεύματα, όπου είχαν ενσωματωθεί τα προξενικά δικαιώματα, για να διενεργείται ο απαραίτητος έλεγχος. Έτσι στα 1740 και 1783 πληροφορούμαστε ότι ο υποπρόξενος της Άρτας κατέβαλε στον πρόξενο της Πάτρας 100 περίπου τσεκίνια το χρόνο, στα 1784 περίπου 300 πιάστρες

20 Για τη διαβάθμιση του τέλους του αγκυροβολίου εξελικτικά στον 18^ο αιώνα βλ. F. Lane, «The Merchant Marine of the Venetian Republic», *Venice and History*, Baltimore 1966, σ. 151, 153 (μετάφραση του ίδιου από γαλλική μελέτη δημοσιευμένη στο έργο «Les sources de l'histoire maritime en Europe du moyen âge au XVIIIe siècle», *Actes du IVe colloque international d'histoire maritime tenu en 1959*, Paris 1962, σ. 7-32).

21 Βλ. Παράρτημα Έγγραφο 2.

22 Βλ. Παράρτημα Έγγραφο 2. Επίσης βλ. Κ. Σάθας, *ό.π.*, σ. 40-4' Κ. Γαβριλιάδη, «Οι σχέσεις των Ελλήνων εμπόρων με το προξενείο της Βενετίας στην Πάτρα (1720-1767)», σ. 33-34.

το χρόνο, ενώ στα 1793 το ποσό που αποδιδόταν στον ίδιο πρόξενο ετησίως ήταν 90 τσεκίνια. Ακόμη αναφέρεται ότι στα 1783 ο υποπρόξενος του Μεσολογγίου συνεισέφερε ετησίως 100 τσεκίνια και του Αστακού 50²³.

Παρ' όλα αυτά συνέβαινε μερικές φορές οι υποπρόξενοι να μην αποστέλλουν τις αποδείξεις με τα εμπορεύματα, όπου είχαν ενσωματωθεί τα προξενικά δικαιώματα, θίγοντας με αυτόν τον τρόπο τα συμφέροντα του προξένου, στη δικαιοδοσία του οποίου ανήκαν. Έτσι, ο πρόξενος της Πάτρας Angelo Rosalem στα 1793 έφτασε στο σημείο να καταγγείλει στους Cinque Savi alla Mercanzia τον υποπρόξενο της Άρτας Γεράσιμο Βρυώνη²⁴, ότι δεν έδινε κανένα λογαριασμό στον ίδιο για τα εισοδήματα του υποπροξενείου του, γεγονός που προκάλεσε σημαντική απώλεια εσόδων για το προξενείο της Πάτρας. Ζητούσε μάλιστα την άμεση επέμβαση των Cinque Savi alla Mercanzia, ώστε να συνετιστεί ο υποπρόξενος της Άρτας και στο μέλλον να αποστέλλει όλες τις καταστάσεις με τα εμπορεύματα που διακινούνταν στην περιοχή της Άρτας²⁵.

Από την άλλη πλευρά το θέμα των εξόδων του προξενείου της Πάτρας, αλλά και όλων των βενετικών προξενείων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, που θεωρούνταν ιδιαίτερος πολυδάπανα, είχε απασχολήσει από πολύ παλιά τη βενετική γερουσία και τους υπευθύνους για θέματα εμπορίου, τους Cinque Savi alla Mercanzia. Ήταν μάλιστα ένας από τους λόγους που τους έκαναν διστακτικούς στη σύσταση νέων εμπορικών σταθμών, όταν μάλιστα οι οικονομικές συνθήκες δεν ήταν ευνοϊκές ή τουλάχιστον δεν προμήνυαν μελλοντική ανάπτυξη εμπορίου.

Τα ετήσια έξοδα του βενετικού προξενείου της Πάτρας δεν ήταν αμελητέα. Ουσιαστικά η πιο βαριά φορολογία των βενετικών προξενικών αρχών ήταν τα φιλοδορήματα, τα regali, όπως ονομάζονται στην προξενική αλληλογραφία²⁶. Πρόκειται για ένα είδος υποχρεωτικού δώρου, σε τελευταία ανάλυση αυθαίρετου υποχρεωτικού δασμού, που έπρεπε να καταβάλλουν τακτικά οι βενετικές προξενικές αρχές της Πάτρας στους Οθωμανούς αξιωματούχους της περιοχής. «Κανένα πράγμα δεν μπορεί κανείς να επιτύχει από τους Τούρκους, αν δε θυσιάσει στο βωμό του ειδώλου τους, που είναι

23 Βλ. Παράρτημα Έγγραφα 1,2. A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Prima Serie (Consoli), Diversorum, b. 400, αρ. 87, 2 Μαρτίου 1784 και b. 401, αρ. 80, 19 Μαΐου 1793 – Consoli Veneti in Levante, Rodi-Soria, b. 32, 5 Σεπτεμβρίου 1740.

24 Ο Γεράσιμος Βρυώνης υπήρξε υποπρόξενος της Βενετίας στην Άρτα την περίοδο 1793-1797, βλ. περισσότερα Ε. Βέτσιος, *ό.π.*, σ. 85-91.

25 A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Prima Serie, Consoli, Diversorum, b. 401, αρ. 80 1793, Μαΐου 19.

26 A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Consoli e Viceconsoli in genere, b. 21, 21 Μαρτίου 1726. Βλ. επίσης για τα φιλοδορήματα Β. Κρεμμυδάς, *ό.π.*, σ. 65-68' Ν. Σβορώνος, *ό.π.*, σ. 83' Μ. Αθανασιάδου, *ό.π.*, σ. 79-82' Ε. Βέτσιος, *ό.π.*, σ. 117-121.

το χρήμα» έγραφε στα 1768 ο γενικός προβλεπτής της θάλασσας σε επιστολή του στο δόγη²⁷. Με την πρώτη εγκατάσταση των βενετικών προξενικών αρχών στην Πάτρα, χρειάστηκε να καταβληθούν γενναία δοσίματα στις τουρκικές αρχές για να υποστηρίξουν την εγκατάσταση των Βενετών εμπόρων.

Στην Πάτρα δεν υπήρχε, βέβαια, πασάς (paşa), υπήρχε όμως βοεβόδας (voynoda - υποδεέστερο αξίωμα του πασά) μαζί με άλλους αξιωματούχους, στους οποίους η καταβολή φιλοδωρημάτων ήταν απαραίτητη. Δώρα μάλιστα έδιναν και στον πασά (paşa) της Ναυπάκτου για να κερδίσουν την εμπιστοσύνη του. Έτσι, οι προξενικές αρχές της Πάτρας κατέβαλλαν γενναία φιλοδωρήματα στους Οθωμανούς αξιωματούχους της περιοχής, δεδομένου ότι χωρίς την εύνοια όλων αυτών των διοικητικών οργάνων οι Βενετοί θα δυσκολεύονταν πολύ στη διεξαγωγή του εμπορίου τους²⁸.

Τα καθιερωμένα φιλοδωρήματα δίνονταν κατά τη διάρκεια των μεγάλων μουσουλμανικών γιορτών, του μπαϊράμ (bayrami) και του κουρμπάν μπαϊράμ (kurbān-bayrami), όπως και κατά την άφιξη νέου βοεβόδα, καδή ή άλλου αξιωματούχου²⁹. Αν όμως λάβουμε υπόψη μας ότι οι αλλαγές στις κλίμακες της διοίκησης ήταν συχνές, τα φιλοδωρήματα αυτών των περιπτώσεων καθίσταντο μερικές φορές πολύ συχνά. Τα φιλοδωρήματα, που οπωσδήποτε ήταν ανάλογα με το βαθμό και τη θέση του Οθωμανού αξιωματούχου, συνίσταντο σε χρηματικά ποσά (συνήθως τσεκίνια και γρόσια), αλλά και σε εισαγόμενα υφάσματα, αποικιακά προϊόντα (καφές, ζάχαρη, μυρωδικά), φαρμακευτικά παρασκευάσματα, όπως η θριάκα³⁰, υαλικά, ρολόγια και κομψοτεχνήματα της βενετσιάνικης χειροτεχνίας.

Τα φιλοδωρήματα αποτελούσαν σοβαρή επιβάρυνση για τον προϋπολογισμό του προξενείου, έτσι ώστε συχνά να εκφράζονται παράπονα και διαμαρτυρίες προς τις ανώτερες βενετικές αρχές. Συχνά τα φιλοδωρήματα ήταν τόσο πολλά, ώστε να ξοδεύουν και τα μικρά έσοδα από τα προξενικά τους δικαιώματα. Φυσικά οι ανώτερες βενετικές αρχές φρόντιζαν να αποζημιώνουν τις αντίστοιχες προξενικές γι' αυτά τους τα έξοδα, αλλά με καθυστερήσεις και μετά από ενδελεχή έλεγχο.

Με όση όμως δυσαρέσκεια οι βενετικές προξενικές αρχές κατέβαλλαν τα φιλοδωρήματα αυτά στις τοπικές οθωμανικές αρχές, με άλλη τόση σπουδή φρόντιζαν να

27 A.S.V., P.T.M., f. 1014, Coria No 4 συνημμένη στο έγγραφο No 37, με χρονική ένδειξη 10 Απριλίου 1768.

28 Βλ. Παράρτημα Έγγραφο 2' Κ. Σάθας, *ό.π.*, σ. 7.

29 Βλ. Παράρτημα Έγγραφο 2.

30 Η θεριακή (teriaka ή triaca < θηρίο) ήταν ένα παλιό φάρμακο, που η σύνθεσή του βασιζόταν σε διάφορες ουσίες, όπως βότανα κοπανισμένα σε σκόνη και αναμιγμένα με μέλι. Ονομάστηκε έτσι, επειδή χρησιμοποιήθηκε ως αντίδοτο στα δηγήματα των θηρίων, δηλαδή των φιδιών. Για τη θριάκα βλ. περισσότερα Μ. Αθανασιάδου, *ό.π.*, σ. 228-230' Ε. Βέτσιος, *ό.π.*, σ. 318.

δωροδοκούν το βοεβόδα, τον καδή της περιοχής, αλλά και άλλους κατώτερους υπαλλήλους της υπηρεσίας τους με σκοπό να πληροφορούνται έγκαιρα ενδεχόμενες διαταγές των οθωμανικών αρχών που είχαν σχέση με το εμπόριο ή και να εξασφαλίζουν αποφάσεις και διάφορα έγγραφα που θα τους διευκόλυναν στην επίλυση διαφορών τους με τους Τούρκους. Ένα ποσό ή και δώρα που δίνονταν σε αυτές τις τοπικές αρχές ήταν αρκετά για να εξασφαλίζουν οι Βενετοί την εξυπηρέτηση που ήθελαν.

Τα έξοδα φυσικά δεν προορίζονταν για να καλύψουν αποκλειστικά τα φιλοδωρήματα προς τις τουρκικές αρχές, αλλά αφορούσαν πρώτα απ' όλα και ανάγκες διαβίωσης του προξένου. Έτσι ένα ποσό καταναλωνόταν για το μισθό του γενιτσάρου φρουρού του υπηρετικού προσωπικού του προξενείου, του γραμματέα και του διερμηνέα. Σε αυτούς ο πρόξενος έδινε το μήνα 10 περίπου πιάστρα. Ο γραμματέας είχε επιπλέον στέγη και διατροφή εκτός από τα μικρά κέρδη που αποκόμιζε από την άσκηση των γραμματειακών του καθηκόντων. Επιπλέον ο πρόξενος ήταν υποχρεωμένος να πληρώνει και δεύτερο γενίτσαρο, εάν οι συνθήκες το επέβαλλαν. Τέλος, στα έξοδα των προξενικών αρχών περιλαμβάνονταν το ενοίκιο του προξενείου, έξοδα μετακίνησης των ιδίων και έξοδα αγγελιοφόρων, που διακινούσαν την αλληλογραφία τους με τις βενετικές αρχές των Επτανήσων³¹.

Δυστυχώς όμως για τις προξενικές αρχές, οι δαπάνες τους δεν περιορίζονταν μόνο στις καθιερωμένες. Υπήρχαν και πολλές έκτακτες, όπως οι οικονομικές διευκολύνσεις που προσέφεραν σε Βενετούς υπηκόους που εμπορεύονταν στην περιοχή (αποπληρωμή χρεών προς Οθωμανούς και σχετική δωροδοκία οθωμανικών αρχών) ή η προσφυγή στα οθωμανικά δικαστήρια, που έπρεπε να τα αντιμετωπίσουν καταβάλλοντας σημαντικά χρηματικά ποσά³². Άλλη κατηγορία έκτακτων εξόδων ήταν σχετική με το καθήκον των προξενικών αρχών να συμπαρίστανται και να φιλοξενούν Βενετούς υπηκόους, που αναγκάζονταν να παραμείνουν στην Πάτρα λόγω ασθένειας ή άλλης αιτίας. Σ' αυτή την περίπτωση ο πρόξενος ήταν υποχρεωμένος να τους προσφέρει κάθε βοήθεια φιλοξενώντας τους στην προξενική κατοικία.

Στα έξοδα των προξενείου πρέπει να συμπεριληφθεί και ο μισθός, που κατέβαλλαν οι εκάστοτε πρόξενι της Πάτρας, στους υποπροξένους που διόριζαν. Αν και η αποζημίωση των υποπροξένων αποτελούσε μια πενιχρή δαπάνη, δεν έπαυε όμως να δημιουργεί δυσχέρειες, προκειμένου να καλυφθεί το έλλειμμα του προϋπολογισμού του προξενείου στη δικαιοδοσία του οποίου ανήκαν οι υποπρόξενι. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι ο μισθός των υποπροξένων της Άρτας Marin De Luna και

31 Βλ. Παράρτημα Έγγραφο 2' Κ. Σάθας, *ό.π.*, σ. 7, 20.

32 Βλ. Παράρτημα Έγγραφο 2.

Φραγκίσκου Παγκάλου³³ ανερχόταν στο μηνιαίο ποσό των τεσσάρων τσεκινίων και καταβαλλόταν σ' αυτούς είτε κάθε μήνα είτε κάθε τρίμηνο³⁴. Πολλές φορές, όμως, υπήρχε καθυστέρηση της καταβολής αυτού του ποσού, γεγονός που προκαλούσε τις διαμαρτυρίες των υποπροξένων³⁵. Όλα αυτά τα έξοδα των προξενικών αρχών εκτός από το οικονομικό τους ενδιαφέρον είναι σημαντικά για να αποκτήσουμε μια ιδέα όσον αφορά τις συνθήκες διαβίωσης των Βενετών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Αυτά ήταν σε γενικές γραμμές τα έσοδα και έξοδα των προξένων της Πάτρας κατά τον 18^ο αιώνα. Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι οι δαπάνες των προξενικών αρχών ήταν μεγάλες και μάλιστα υπερέβαιναν πολλές φορές τα λιγιστά, όπως ισχυρίζονταν στην αλληλογραφία τους, έσοδα. Η συχνή υπενθύμιση της δύσκολης μέχρι και μίζερης ζωής του προξένου και τα παράπονα για οικονομική δυσπραγία μπορούν να ερμηνευθούν, αν συνυπολογισθεί το κόστος ζωής και οι συχνές αυθαιρεσίες των Τούρκων. Κυρίως όμως δικαιολογούνται από το ότι η επιλογή του προξενικού αξιώματος και κατ' επέκταση της προστασίας των βενετικών συμφερόντων είχε κύριο σκοπό την αποκόμιση προσωπικών κερδών. Η Βενετία βέβαια, την περίοδο που εξετάζουμε, βρισκόταν σε παρακμιακή πορεία, αλλά η σύσταση προξενείου σε μια πόλη, όπως η Πάτρα, που αποτελούσε έναν σημαντικό κόμβο στη δυτική Ελλάδα με συνεχώς ανερχόμενη εμπορική κίνηση, δημιουργούσε ελπίδες για άνοιγμα νέων οριζόντων στην οικονομική δραστηριότητα των προξένων. Σ' αυτές τις προσδοκίες βασιζόταν και η επιδίωξη ανάληψης της προξενικής αρχής από Βενετούς υπηκόους. Άλλωστε τα δικαιώματα και η προστασία που είχαν αναλαμβάνοντας το προξενικό αξίωμα, κυρίως της απαλλαγής από τους φόρους ή των μειωμένων τελωνειακών δασμών, ήταν μια πρώτη εγγύηση για τις επιδιώξεις τους. Αυτά τα δεδομένα φανερώνουν ότι η ανάληψη της βενετικής προξενικής αρχής προσείλκυε ακόμη και στον 18^ο αιώνα ενδιαφερόμενους.

33 Για τους υποπροξένους της Βενετίας στην Άρτα Marin De Luna και Φραγκίσκο Πάγκαλο βλ. περισσότερα Ε. Βέτσιος, *ό.π.*, σ. 72-77 και 82-85.

34 A.S.V., P.T.M., f. 1.000, M.C.C., Mss. P.D., b. 629c, Άρτα 15 Σεπτεμβρίου 1760' A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Lettere dei Consoli, Patrasso 1765-1794, b. 729, 10 Ιουνίου 1774.

35 M.C.C., *ό.π.*, Άρτα 25 Αυγούστου 1760, 30 Ιανουαρίου 1759, 24 Ιουλίου 1759, 14 Φεβρουαρίου 1760, 11 Μαρτίου 1762.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

1

*A.S.V. Cinque Savi alla Mercanzia, Lettere dei Consoli,
Patrasso 1720-1764, b. 729, 27 Μαΐου 1783*

Illustrissimi, et Eccellentissimi Signori Signori Patroni Colendissimi

In adempimento di quanto si sono degnate VV.EE. di comandarmi colle venerate loro lettere del di 12 Aprile passato, qui inchiuso rassegnò il numero preciso de' sudditi legni giunti a questa rada nel periodo di un anno, estratto dal libro, che da cinque mesi in qua io tengo come Console surrogato, e dall' anterior registro di mio fratello, che in relazione del caritatevole permesso di VV.EE. si trova in codesta Serenissima Dominante. Rapporto alle altre scale, non ho mancato di tosto sollecitare i rispettivi Vice Consoli ad ispedirmene la relativa loro nota, ed avuta, infatti la risposta da quello di Missolongi, ho per ora l' onore di rassegnarne l' originale, non avvanzandomi a riflettere, quanto ella sia nella sua esposizione ingenua, e sincera; no attendendo quelle pure degli altri, e giunte, che mi saranno non differirò di sottometterle egualmente a venerati riflessi di Vostre Eccellenze. Tre pertanto sono i Vice Consoli soggetti a questo di Patrasso: uno, che risiede a Missolongi sudetto, l' altro in Arta, a Dragomestre il terzo. V' era anticamente anche a Lepanto ma producendo questi piuttosto, che vantaggi, molesti impegni, e seriosi disturbi ne fu rimosso. Circa il poano... delle utilità consolari, dirò, che di certe, non sono, che quelle, che si ricavano da predetti Vice Consoli; contribuendo quello di Missolongi zecchini cento, quello dell' Arta all' incirca altri cento, e quello di Dragomestre cinquanta. Dell' incerte poi non posso formare con la conveniente esattezza un calcolo fondato, e preciso, variando queste a tenore delle combinazioni, e circostanze, non che a motivo del poco tempo, che io ho l' alto onore di servire in tal impiego, ed ufficio; posso bensì con tutta l' ingenuità, e candore assoggettare a VV.EE., che dopo le fatali vicende di questo deplorabile Regno il commercio si è di molto sumato, e diminuito. A ciò contribuì non poco un' invalsa pernicioso corruzione nel traffico del barcolame dell' Isole, che tende a defraudare i consolari proventi, minorati poi anche dalla recente antica insorgenza dell' istituzione d' un nuovo Vice Console in Negroponte, che pretendendo di sua giurisdizione le scale di Livadia, Salona, e Tebe, esige a forza i diritti risultanti dalle medesime, soliti per l' innanzi a sempre corrisponderli a questo Consolato; come possono testificare tutti i sudditi Capitani, che si trasferivano a caricare a quelle parti, da cui ne derivava il più essenziale sovvegno, consistendo appunto nel Golfo di Lepanto i maggiori vantaggi di questo stesso Consolato. I diritti, che ricavansi consistono nell' uno per cento, dai sudditi legni sopra il valore delle merci, che si caricano, o scaricano, e nei

rispettivi alboraggi, sempre a raguaglio della loro mole. A fronte di tutta la diligenza da me usata, non ho potuto rinvenire alcun Pubblico legal fondamento per comprovare quant'io ho l'onore d'assoggettar a VV.EE.; questo però non d'altronde proviene, che dall'esser rimasti incenerati tutti i documenti, e carte, ch'esistevano in questa consolare Cancellaria nelle sofferte luttuose vicende di questa città d'incursioni degli Albanesi, incendi, e tant'altre disgrazie, alle quali miseramente soggiacque. I Consoli finalmente d'Estere Nazioni, che risiedono in questa Città sono il Signor Giorgio Paul, che agisce generalmente per le Bandiere d'Olanda, Svedese, Danimarchese, e vicegerisce per la Imperiale, e Ragusea. Il Signor Niccolò Strani per quella d'Inglittera col titolo di Console generale in tutta la Morea; ed un agente del Console generale di Francia, che risiede in Napoli di Romania, ed è il suo nome Signor Niccolò Roque. Ecco tutto ciò, che io posso rassegnare a sapientissimi riflessi di VV.EE. relativamente a venerati loro comandi, e tutto quello insieme, che nel proposito mi riuscì nel breve spazio di tempo, che replico umilmente ho l'onore di sostenere, in mancanza di mio fratello col venerato permesso di VV.EE. queste Consolari | incombenze conche non rimanendomi, che implorare un benigno compatimento all'insufficienza mia, e il valido patrocinio di VV.EE. con profondo ossequio baccio loro divotamente le vesti.

Patrasso 27 maggio 1783 S.N.

Di VV.EE.

Umilissimo Devotissimo Obligatissimo Ossequiosissimo Servitore

Gasparo Conte Rosalem Console sostituto Veneto

2

*A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Prima Serie, Consoli,
Diversorum, b. 401, ap. 80 (1793, Απριλίου 17)*

N(umero) 80 f(ilza) d(iversorum) p(arte) (secon)da.

Ill(ustrissi)mi et Ecc(ellentissi)mi Sig(no)ri Sig(no)ri P(at)roni Col(endissi)mi

Mi onorano V(ostre) E(ccellenze) della comissione 28 (dice)mbre p(assa)to d'informare con precisione delle misure nelle quali per assegno ed utilità legali sarebbe per trovarsi il Consolato G(e)n(era)le di Patrasso da me attualm(en)te coperto, qualor venisse smembrato dalla sua dipendenza il V(ic)e Consolato dell'Arta.

Esaurirò questo per me onorevole incarico con quel candore ilibato e con quella suddita fede con cui debbo sempre mettermi a piedi di V(ostre) E(ccellenze).

Parlerò in primo luogo dei proventi che ritrae il Console di V(ostre) E(ccellenze) dal totale della giurisdiz(io)ne; indi passerò a considerare le gravi spese alle quali va

soggetto per venerare in apresso le loro sapientiss(i)me deliberaz(io)ni.

Le utilità del Console di V(ostre) E(ccellenze) in Patrasso, dalle quali trae la sua sussistenza e suplisce alli quotidiani giornalieri gravosi dispendi, sono <s>tabilite nel uno per cento sopra tutti li generi che vengono caricati sopra la veneta bandiera, come mi prescrivono le osequiate comissioni di V(ostre) E(ccellenze) relativam(ent)e al venerabile Decreto dell' Ecc(ellentissi)mo Senato 1719 2 marzo.

Questo provvedimento mai si verifica per la diserz(io)ne in cui attualm(en)te si trova il veneto commercio in quei distretti doppo le guerre insorte tra l' Impero Ottomano e Russo.

Ha principio la Giurisdiz(ion)e del Console di V(ostre) E(ccellenze) in Patrasso da Corinto; finisce con la riva occidentale del fiume Arfio; ma li suoi legittimi proventi si restringono fino a Chiarenza, dove cominza il privileggio dell' isola del Zante; continua a Castel Tormese, Pirgo, Catacolo e finalm(en)te Arfio, scalle tutte privilegiate col venerabile Decreto 1553, concesso dalla Sovrana Pubb(lic)a munificenza a quegli abitanti, dai quali luoghi trae oggi la sua sussistenza quasi totale l' isola del Zante e le pub(blich)e milize; ed il sopravanzo alli bisogni di quella numerosa popolaz(io)ne si carica sopra altri legni per le altre isole ho per il ponente. //φ. Ne da queste copiose imbarcaz(io)ni il Console di V(ostre) E(ccellenze) può esigiere alcun provento, bensì accorre in soccorso de commercianti quando loro è fato qualche frode ho agravio. Dalle altre rive da Patrasso sino a Chiarenza niente ritrae il Console; estradano le barche alle rive, penetrano li p(at)roni delle med(esi)me nelle ville interne, acquistano i generi, li trasportano alla Cefalonia senza notizia del Console, costretto tenervi perciò in quel isola un agente col cedergli la metà del esazione che si verifica il totale qualche anno a trecento piastre circa.

Alla med(esim)a condiz(ion)e si trova alle rive dell' oposta Rumelia. Cominza da quella parte la giurisdiz(ion)e del Console di V(ostre) E(ccellenze) dall' Istmo di Corinto fino all' Arta. Tre sono li V(ic)e Consoli che servono da quella parte: in Missolongi principalm(ent)e serve il Co(n)te Gasparo Rosalem, come luogo di singolar gelosia per li clandestini trasporti che si fano delli prodotti delle pub(blich)e isole con grave pregiudizio delle pu(blich)e rendite e che spesso è necessario chiamar il zelo dell' Ecc(ellentissi)mo Sig(no)r Pro(ve)d(ito)r G(e)n(era)l da Mar a custodia di quelle acque per impedire questo danato commerciolarm(ent)e delle uve passe, che si caricano sopra bastimenti Missolongiotti, quasi tutti comandati da sudditi della Ceffalonia o in quella rada nelli luoghi dei Curzolari.

Da questo V(ic)e Consolato non trae alcun provento il Console di V(ostre) E(ccellenze), quando li miei Precessori esigevano fino cento zechini all' anno, poichè ha dovuto tutti assegnarli in totale per la sua decente sussistenza.

L' altro V(ic)e Consolato di Dragomestre, che spesso suol esser vacante per l' indole barbara di quegl' abitanti; quando vi è persona che suplica, suol rendere //φ. da cinquanta zechini circa all' anno, così quello dell' Arta, da novanta quando più quando meno.

Questi sono tutti li legittimi proventi che il Console Ge(ne)r(a)l in Patrasso trae dalli V(ic)e Consoli amessi al Consolato.

Il barcolame poi destinato per il Golfo di Lepanto suol aprodare prima a Patrasso per informarsi dal Console se quei mari e se interne rive sieno libere da pirati, che spesso sogliono infestare quel seno e i litorali. Queste lasciano le loro patenti al Consolato, il Console li scorta con altre comandatizie alli comandanti di queste scalle perche sieno riconosciuti sudditi di V(ostre) E(ccellenze), protetti e garantiti da ogni molestia; queste al loro regresso si presentano nuovam(en)te al Consolato, denunziando al Console il loro carico in quelle misure che loro comple et agrada; indi supliscono in ragione dell' uno per cento sul capitale, ricevono indi le loro patenti con le reviste per i luoghi destinati a compier il loro viaggio. Anche da questo commercio suole il Console ritrare da duecento circa piastre all' anno. Questo commercio che in altri tempi fermava una raguardevole rendita al Console, perche tutte le barche dell' isole concorrevano in quel seno, come in luogo di sicurezza dai corsari di Barberia, ora diminuitosi il loro numero e moltiplicato quello delle ottomane, singolarme(n)te nel luogo di Messolongi sono per questi cambiamenti li proventi del Console ridotti a così ristrete misure.

Vi è poi il commercio delli Rochesi, che caricano li formagli alle scalle di Tebe e Corinto. Questi compariscono nel mese di marzo in n(umer)o di tre ho quatro trabacolle; col metodo enunziato penetrano nel golfo di Lepanto, //φ. escono carichi, denunziano al Console il loro carico nella quantità che credono, succede il pagamento sul quale pretendono sempre qualche rilascio oltre le portate da marinieri; e questa rendita si verifica in totale di duecentoottanta piastre circa all' anno.

Nel mese di agosto sogliono li Rochesi med(esi)mi comparire a Patrasso per l' acquisto dell' uve passe, che caricano per la scalla di Trieste. Quando si verificano questi imbarchi sogliono rendere al Console di V(ostre) E(ccellenze) trecento piastre circa.

Reso conto in totale dei proventi passerò umilm(en)te anche degl' agravi a quali va soggetto il Console. Mantiene egli oltre le persone di domestico servizio un cancelliere, un dragomano ed un gienizero, e quando due secondo li bisogni della Nazione. A questi per suo mensual provedim(en)to hanno di asego dal Console dieci piastre al mese; ma al cancelliere ha di più alloggio e mantenim(en)to, oltre li tenui proventi della cancellaria.

Ha inoltre il Console l' agravio di quatro anui regali alli Comandanti del luogo, cioè al Cadi e Voivoda due al loro ingresso alla regienza e due al Baieram. Questi devono esser generosi poichè misurano i Turchi la dispensa dei loro favori con la generosità di

chi li riceve, oltre le mancie alle loro corti.

Spesso ve ne sono anche di straordinari per sapere sul luogo certi fastidiosi affari che succedono tra sudditi dell' uno e del altro Dominio, quali andando alla Porta si ressero fastidiosi all' Ecc(ellentissimi)mo Bailo e dispendiosi alla Pub(lic)a Cassa. //φ.

Non posso poi perder di vista anche il Passà di Lepanto, a cui di quando in quando debbo ricordarmi con atti di liberalità per tenerlo ben afetto e favorevolm(en)te disposto verso i sudditi di V(ostre) E(ccellenze) che comertziano in quel sito.

Fato un esato ritratto con ciò delli proventi che ha il Console di V(ostre) E(ccellenze) in Patrasso e posto al confronto coi pesi che indispensabilm(en)te deve sostenere se coniunge tutto ciò smembrare dal Consolato Ge(nera)l di Patrasso il V(ic)e Consolato del Arta senza un equivalente compenso per darmi modo di supplire agl' enunziati giornalieri gravosi dispendi; la decisione di questo Articolo è risservata all' equità e giustizia Pub(bli)ca e di V(ostre) E(ccellenze), alle quali con proffonda umiltà bacio le vesti.

Venezia 17 ap(ri)le 1793.

Di V(ostre) E(ccellenze)

Um(illissimi)mo dev(otissimi)mo Oss(equiosissimi)mo Obb(ligatissim)o servitore Angelo Rosalem Con(sole) G(e)n(era)l Ven(et)o in Patrasso.

Στο πάνω δεξιό περιθώριο της πρώτης σελίδας του εγγράφου υπάρχει με μολύβι η σημείωση: "93 17 Aprile". Στο κάτω περιθώριο της ίδιας σελίδας η σημείωση: "Illus(trissi)mi et Ecc(ellentissimi)mi S(igno)ri V Savi alla Mercanzia".

Eleftherios L. Vetsios

*The Consulate of Venice in Patra during the 18th century:
Jurisdiction - Incomes and Expenses*

Summary

During the 18th century Venice, despite its political decline, turned towards the creation of consulates in several territories of the Empire of economic interest, with the intention to maintain its trading power in the East. In the context of this policy and after the treaty of Passarovitch in 1718, Venice founded a consulate in Patra because the capital of Achaia was a privileged place for its trade. In this way, with its first Venetian chargé d' affaire A. Bianchi, an unceasing series of Venetian of Greek

consuls with Venetian citizenship had started. This continuous presence of Venetian representatives until 1797, when Venice was conquered by Napoleon and finally fell, shows the growing commercial relations between Venice and Patra during the whole of the 18th century. The correct budget of incomes and expenses was the basic factor for the unimpeded function of the consulate in such a way that the final balance gave profits to the consulate authorities. The reports of the consuls give us a precise concept of incomes and expenses of the consulate of Patra.